Регулация на политическото финансиране в ЕС27 (2012–2024): успехът на новите партии и избирателната активност

Стойчо П. Стойчев
Лаборатория за изборни системи и технологии
СУ „Св. Климент Охридски“

Даниела Пастармаджиева
ЮЗУ „Неофит Рилски“

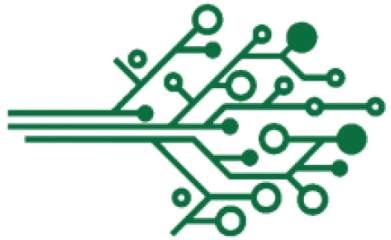

ЛИСТ

ЕДИНАДЕСЕТА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО ИЗБОРНИ СИСТЕМИ

Избори в епоха на недоверие: България и светът

Рамка на изследването

- **Цел**
  - Да се установи влиянието на степента на правно регулиране (*регулат орна плът ност , regulatory density*) върху партийното финансиране върху избирателната активност и създаването на нови партии
- **Обект**
  - 101 парламентарни избора в държавите членки на ЕС
- **Времеви обхват**
  - 2012–2024 г.

1. Финансовата организация и демократичната конкуренция

- **От обществените ресурси към организационната автономия**
- **Равнопоставеност, публична подкрепа и условия за достъп**
- **Навлизане, изборен успех и участие**
- **Политическият контекст и произходът на регулацията**
- **Ресурси за кампании и цифрова конкуренция**

От обществените ресурси към организационната автономия

- Източникът на финансиране може да окаже влияния върху съпричастността на партийните членове
- Картелен механизъм е възможен, когато правилата дават финансово предимство на утвърдените партии. Обвързването на средствата с минала изборна подкрепа може да отслаби стимулите им да привличат избиратели и да затрудни появата на нови партии.
- Хипотетична връзка:
  - утвърдените партии имат по-слаби стимули да поддържат широко гражданско участие в своите организации;
  - потенциалните им съперници по-трудно се сдобиват с ресурси да се конкурират;
  - гражданите, които не намират отговор на своите искания сред предлаганите алтернативи, участват по-рядко

Равнопоставеност, публична подкрепа и условия за достъп

- **Политически алтернативи**
  - Публичното финансиране, лимитите и прозрачността на даренията могат да ограничат предимството на големите дарители и да дадат шанс на партии с по-слаба частна подкрепа.
- **Условия за достъп**
  - Предизборната субсидия осигурява средства за кампанията. Възстановяването на разходи след изборен успех изисква партията първо сама да финансира кампанията си.
- **Реално разпределение**
  - Зад еднакъв индекс на регулаторна плътност могат да стоят различни правила. Важно е кой действително получава средства, колко и кога.
- **Демократични последици.**
  - Навлизането на нови партии може да разшири избора и същевременно да затрудни търсенето на политическа отговорност. Ефектът върху избирателната активност изисква отделна проверка.

Навлизане, изборен успех и участие

- **Първа кампания**
  - Субсидия, изплатена след спечелване на места, може да помогне на партията да оцелее. За първото си явяване тя все още разчита на дарения, кредит или доброволен труд.
- **Сравнителни данни**
  - По-широкият обхват на партийната регулация се свързва с по-слабо успешно навлизане на нови партии. За публичното финансиране и прага за получаването му изследването не открива същата зависимост.
- **Какво се измерва**
  - Партиите, класифицирани като действително нови, които са преминали прага от **0,5% от гласовете**. Показателят съчетава организационна новост с изборен успех и пропуска част от опитите за навлизане.
- **Връзка с активността**
  - Нова партия може да привлече както досегашни негласуващи, така и хора, които преди са гласували за друг. Общите изборни резултати не показват кои избиратели са преминали от въздържане към гласуване.

Политическият контекст и произходът на регулацията

- **Политически контекст**
  - Изборната уредба, доверието и историята на партийната конкуренция влияят върху участието. При задължително гласуване значение има и дали държавата прилага задължението на практика.
- **Измерване на активността**
  - Делът на гласувалите зависи от това дали се изчислява спрямо регистрираните избиратели, или спрямо населението във възраст за гласуване.
- **Произход на правилата**
  - Реформата може да е отговор на вътрешни проблеми или на външни препоръки. Позоваването на GRECO в законопроект показва заявен мотив. Ефектът върху мобилизацията изисква отделна проверка.
- **Възможни обяснения**
  - Правилата могат да променят активността, ниската активност може да подтикне към реформа или общи исторически условия могат да влияят и на двете. Важно е кога правилата са влезли в сила и как се е променяла активността във времето.

Ресурси за кампании и цифрова конкуренция

- **Какво се сравнява?**
  - Абсолютната рекламна видимост показва колко видима е партията. Относителното ѝ предимство се оценява спрямо подкрепата ѝ на предходни избори.
- **Какво се проверява?**
  - Дали връзката между предходната подкрепа и рекламните разходи е по-силна при финансови правила, които облагодетелстват утвърдените партии. По-силната връзка сама по себе си не доказва, че разходите растат повече от пропорционално на гласовете.
- **Какъв е обхватът?**
  - Данните от платформите обхващат цифровата реклама на вече участващи партии. Общият бюджет на кампанията и ресурсите преди първото явяване остават извън измерването.
- **Запазва ли се връзката при различни избори?**
  - За да проверим това, съпоставяме кампанията за Европейския парламент с кампании за отделни национални избори.

2. Теоретични очаквания

- H1: Организационно откъсване
- H2: Разпоредбите имат различни последици за разпределението
- H3: Неравният финансов достъп ограничава изборния успех на новите партии
- H4: Финансовата сигурност стабилизира конкуренцията
- H5: Натрупаната сила обуславя ресурсите за кампании
- H6: Новите алтернативи могат да мобилизират участие
- H7: Регулаторната реформа може да е отговор на отслабена легитимност
- H8: Политическият контекст обяснява част от националната връзка

3. Данни и измерване

- Избори, участие и регулаторен профил
- Контекст и време на правните промени
- Реклама, финансови документи и индивидуални изследвания
- Произход на реформите и документално покритие

Избори, участие и регулаторен профил

- **Избори и активност**
  - Масивът обхваща 101 избора от 10 март 2012 г. до 1 декември 2024 г., с 2 до 10 избора на държава. За всеки избор делим броя на гласувалите на броя на регистрираните избиратели. Осредняваме по държави и даваме на всяка държава еднаква тежест в сравнението.
- **Проверка на активността**
  - За същите избори изчисляваме и активността спрямо населението във възраст за гласуване, като запазваме същия брой гласували. Сверката с окончателните данни на ЦИК дава средна активност за България 42,94% при 43,87% в основния масив.
- **Финансови правила**
  - Профилът от 2025 г. включва 65 позиции в 10 равнопретеглени блока. Индексът D измерва обхвата на регулацията по скала от 0 до 1. Положителна стойност на B означава, че в правната уредба по-голяма тежест имат критериите в полза на утвърдените партии.
- **Промени във времето и партийна конкуренция**
  - За историческото сравнение проследяваме 36 признака в 9 блока. Наред с активността анализираме успешните нови партии, промените в подкрепата между изборите и парламентарното представителство.

Контекст и време на правните промени

- **Политически контекст**
  - Сравняваме връзката между регулаторната плътност и избирателната активност, като отчитаме възприятията за корупция и доверието в партиите. И двата показателя са осреднени за 2012–2024 г., затова остава открит въпросът дали промените в тях предхождат реформите.
- **Задължително гласуване**
  - Измерваме дела на наблюдаваните избори, проведени при законово задължение за гласуване. В България той е **80%**. След въвеждането на задължението през 2016 г. Конституционният съд отменя санкцията за заличаване от списъците през 2017 г. Отделна проверка оценява доколко резултатът зависи от кодирането на българския случай.
- **Последователни избори**
  - Свързваме всеки избор с непосредствено предходния в същата държава. След сверка на хронологията в Гърция и Словакия разполагаме със **72 от 74 възможни двойки** в 27-те държави. За две двойки липсват правни данни.
- **Кратки интервали**
  - Повтаряме анализа с **61 двойки**, при които между изборите е изминала поне една година. Така проверяваме доколко резултатът зависи от избори, проведени скоро един след друг.

Реклама, финансови документи и индивидуални изследвания

- **Европейски избори 2024 г.**
  - WhoTargetsMe дава отделни оценки за рекламните разходи в Meta и Google. За 60-те дни до 5 юни анализът обхваща **134 партии от 24 държави** в Meta. За **114 партии от 19 държави** има данни и в двете платформи. Липсващите наблюдения не се броят като нулев разход.
- **Национални избори**
  - За 30-те дни преди гласуването разполагаме с **91 наблюдения „партия–избор“** от 15 избора в 13 държави през 2023–2025 г. Изчисляваме дела на всяка партия от рекламните разходи на включените участници в съответната държава.
- **Финансови документи**
  - Документите от Нидерландия, Италия и Унгария разграничават суми, разпределени по закон, действителни постъпления, одитирани разходи и целеви плащания. Съпоставими данни за партийните приходи в целия ЕС липсват.
- **Индивидуални изследвания**
  - За 2012–2024 г. CSES обхваща **73 798 респонденти в 48 изследвания**. Връзката с партийните истории е непълна, затова проверяваме хипотезата за мобилизация от нови партии чрез сравнение на последователни избори.

Произход на реформите и документално покритие

- **Регистър на промените**
  - 66 записа свързват правните промени със законопроектите, вносителите и наличните мотиви. Официалните публикации установяват кога е обнародвана или е влязла в сила промяната. Когато мотивите липсват, причината остава некласифицирана.
- **Позоваванията на GRECO**
  - В Дания, Чехия и Швеция вносителите изрично се позовават на GRECO. Документите от Франция и Португалия помагат да се разграничат заявените при внасянето цели от последващите оценки за изпълнение на препоръките.
- **Граници на извода**
  - Позоваването на GRECO документира заявен мотив. Дали външният натиск е довел до приемането на реформата остава отделен въпрос. Случаите са подбрани според наличните документи, затова не позволяват да се оцени колко често такъв натиск води до реформи в ЕС.

4. Аналитична стратегия

- **Национално сравнение**
  - За 27-те държави оценяваме връзката между регулаторната плътност и средната избирателна активност чрез линейна регресия, регресия на Хубер, фракционен логит и кубичен сплайн. Коригираните модели отчитат историческия регион, възприятията за корупция, доверието в партиите и задължителното гласуване.
- **Размер на връзката**
  - За всеки модел сравняваме прогнозираната активност при две стойности на плътността с разлика **0,10**, симетрично около медианата. Повтаряме сравнението с двата знаменателя за активност и трите варианта на регулаторно кодиране.
- **Прогностичен принос**
  - Последователно изключваме по една държава и прогнозираме активността ѝ по данните за останалите 26. Проверяваме дали добавянето на плътността намалява грешката спрямо модел само с контролните променливи.
- **Проверки на възможните обяснения**
  - Изследваме как правилата са свързани с броя на успешните нови партии, дали този брой предхожда промяна в активността на следващите избори и дали правилата в полза на утвърдените партии засилват връзката между предходните гласове и дела от рекламните разходи. Тези проверки оценяват зависимости и оставят причинния ефект на реформите открит.

5. Резултати

По-високата регулаторна плътност е свързана с по-ниска активност по списъци

- Сред 27-те държави връзката е отрицателна както при линейното сравнение (Пирсън **−0,69**), така и при подреждането на държавите по плътност и активност (Спирман **−0,75**).
- При разлика от **0,10** в регулаторната плътност линейният модел отчита **6,83 процентни пункта по-ниска активност**. След отчитане на региона, възприятията за корупция, доверието в партиите и задължителния вот разликата намалява до **3,21 пункта**.
- **H1 получава подкрепа** за посоката на връзката между държавите. **Резултатът е съвместим с H8**, защото връзката отслабва след отчитане на контекста. Дали общ фактор поражда и двете явления остава открит въпрос.

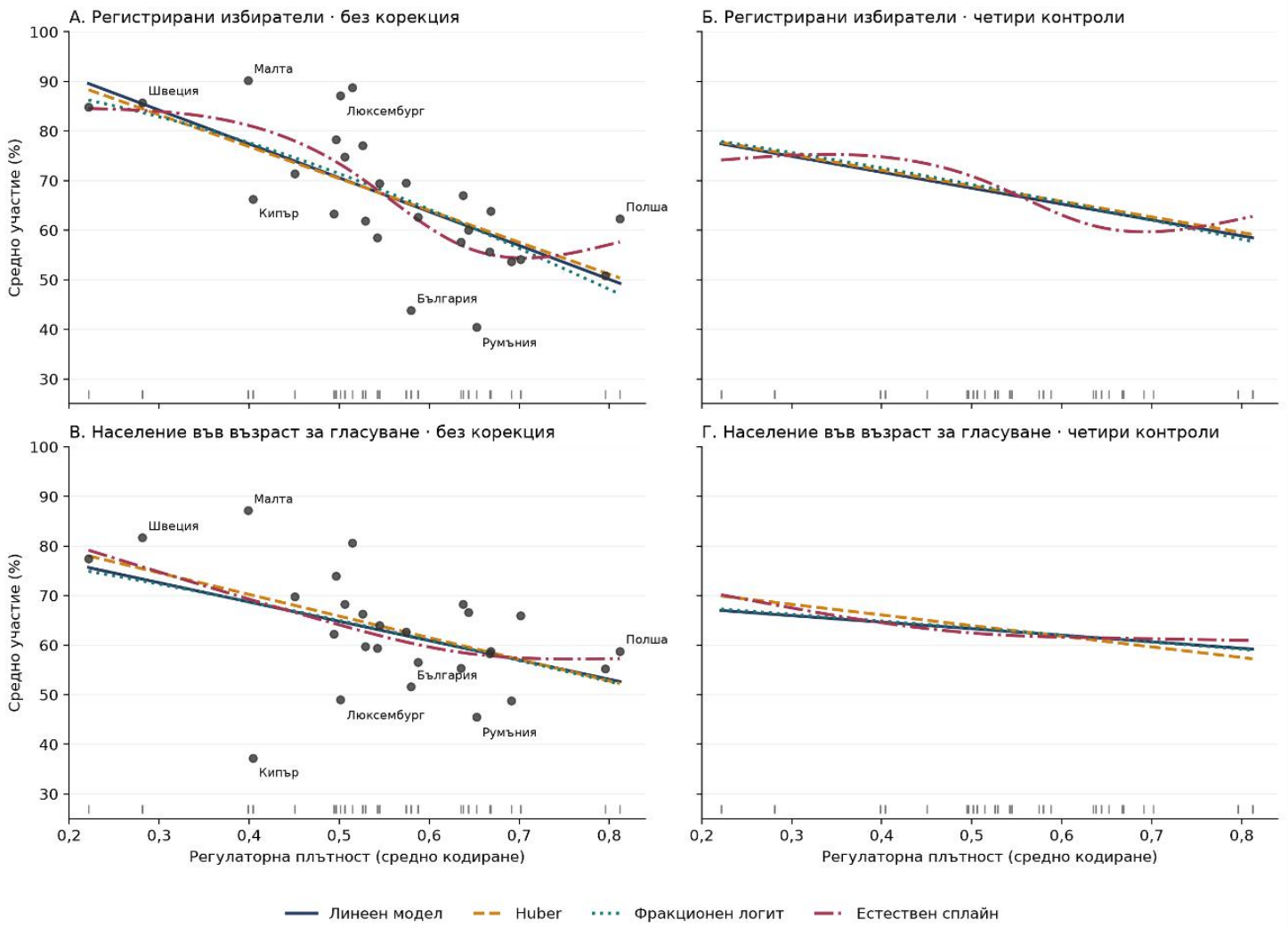

Вдясно: прогнози, осреднени върху 27-те наблюдавани профила на контролните променливи. Щрихите по оста: наблюдаваните стойности на плътността.

Връзката е най-ясна при активността по избирателните списъци

Плътността подобрява прогнозата само при активността по списъци

- **При регистрираните избиратели** добавянето на плътността към моделите с контроли намалява средната квадратична грешка с **7,9–11,2%** при средното кодиране. Всяка прогноза е за държава, изключена при оценяването на модела (таблица 3).
- **При населението във възраст за гласуване** използваме същите гласове и избори. С този знаменател добавянето на плътността увеличава средната квадратична грешка и при четирите модела — с **1,9–23,3%** при средното кодиране.
- **Граница на извода за H1.** Най-ясната подкрепа е за отрицателна връзка между националните режими и активността по списъци. Прогностичният принос е умерен, а въпросът как се променя участието след конкретна правна реформа остава открит.

По-малко нови партии преминават прага от 0,5% при по-плътна регулация

- В модела за **99 избора в 27 държави**, след отчитане на контекста, и двете характеристики на националния финансов режим са свързани с броя на успешните нови партии (таблица).
- **Н3 получава подкрепа за успешното изборно навлизане.** Посоката се запазва при алтернативните кодирания и при изключване на отделни държави. Остава открито на кой етап възниква разликата — при учредяването на партията, при първото ѝ явяване или при събирането на достатъчно гласове.

Разлика между националните режими	*Очакван брой нови партии над 0,5% от гласовете*
С 0,10 по-висока регулаторна плътност	15,6% по-малко
С 0,10 по-силна ориентация на разпределението към утвърдените партии	7,4% по-малко

От правилата за достъп до избирателната активност

- **Кои правила имат значение?** В отделно проучвателно сравнение около **91% от връзката** между ориентацията на разпределението и броя на успешните нови партии се пада на четири разпоредби за достъп и разпределение според гласове или мандати. Правилата често действат заедно, което затруднява разграничаването на индивидуалния им принос.
- **Границата на H2.** Този резултат се отнася до броя на новите партии. Приносът на отделните разпоредби към връзката с **избирателната активност** след пълната корекция остава неустановен.
- **Мобилизират ли новите партии избиратели?** При **72 двойки последователни избори** една допълнителна успешна нова партия на предходния избор е свързана с **−0,088 процентни пункта** последваща активност в основния модел и с **+0,128 пункта** след отчитане на контекста. Знакът се сменя и при изключване на държава, затова данните не дават устойчива подкрепа за мобилизация.

По-слабо пренасочване на гласове, но смесена картина за конкуренцията

- **Волатилност.** При **111 избора** с датирани правни данни ориентация на разпределението с 0,10 по-силно в полза на утвърдените партии е свързана с **2,51 пункта по-ниска електорална волатилност**. Това дава **ограничена подкрепа за Н4** по отношение на стабилизирането на партийната подкрепа.
- **Гласове и мандати.** В разширеното сравнение на **113 избора** плътност с 0,10 по-висока е свързана с **1,44 пункта по-висока диспропорционалност** по индекса на Галахър. Превръщането на гласовете в мандати зависи и от изборната система.
- **Общата картина.** Ефективният брой партии, институционализацията и поляризацията дават разнопосочни резултати. Най-ясната находка остава по-малкият брой успешни нови партии при сравнението между националните режими. Данните оставят открит въпроса за цялостното затваряне на конкуренцията.

Противоположни връзки във възстановените правни истории

- За да проследим промените в рамките на една държава, използваме **36 правни признака**, за които може да се възстанови историята. Двете реконструкции дават противоположни оценки.
- Положителната посока в дългата серия се запазва и при ограничаване на периода до 2024 г., но е чувствителна към включването на Румъния и подбора на историческите сведения.
- **Връзка с H1.** По-плътната регулация е свързана с по-ниска активност при сравнението *между държавит е*. Когато проследяваме промените *в една и съща държава*, посоката зависи от периода и правната реконструкция. Затова H1 не дава основание да очакваме спад на активността след всяка реформа.

Правна история	Обхват	Разлика в активността при 0,10 по-висока плътност
По-кратка, 2012–2026 г.	111 избора	−2,33 пр. п. при долното и −1,91 пр. п. при горното кодиране
По-дълга, с начало през 1990 г.	83 избора в 9 държави	от +4,24 до +6,99 пр. п. според допустимата правна история

Липсващата последователност към участието

Проверявана хипот еза	*Какво показват последоват елнит е избори?*
H6. Повече успешни нови партии предвещават по-висока активност.	При 72 двойки избори всяка допълнителна нова партия на предходния избор е свързана с −0,088 пр. п. последваща активност в основния модел и +0,128 пр. п. след отчитане на контекста. Знакът се сменя и при изключване на отделни държави.
H7. Спадът на доверието предвещава по-плътна регулация.	При 55 тройки избори спад на доверието с 10 пункта предхожда увеличение на плътността с 0,035–0,043. Когато доверието се измери една година по-рано, връзката обръща знака си при същите наблюдения.

Какво установяват документите за реформите

Случай	Какво установява документът?
Дания, Чехия и Швеция	Вносителите изрично посочват изпълнението на препоръки на GRECO като цел. В Дания и Чехия те свързват тази цел и с по-ранни национални предложения и анализи.
Франция	След приемането на промените GRECO оценява доколко те изпълняват препоръките. За да установим мотива на вносителите, са нужни и документи от подготовката на закона.
Португалия	Още през декември 2016 г. GRECO отчита изпълнение или съответни действия по всички препоръки за прозрачност на партийното финансиране. Така този доклад не дава основание по-късните реформи да се обяснят с неизпълнени препоръки.

Разпределение на рекламните разходи в групи с ограничено покритие

- **Връзка с H5.** Сред проследените партии предходната изборна подкрепа е по-тясно свързана с дела от рекламните разходи там, където правилата за финансиране са по-силно ориентирани към утвърдените партии.
- **Обхват на извода.** Положителната посока се запазва при изключване на отделни държави и е съвместима с H5 за обхванатите партии. Подборът изисква предходно участие и налични рекламни данни и може да зависи от размера и активността на партията. Затова H5 остава непотвърдена за всички партии в ЕС.
- **Изборен резултат.** Когато към предходните гласове се добавят рекламните разходи, грешката при прогнозиране на европейския вот почти не се променя при Meta и нараства при Google. Дали рекламните ресурси водят до повече гласове или до по-висока активност остава открит въпрос.

Кампания	Обхват	Коефициент на взаимодействие при 0,10 по-висока ориентация	Диапазон при изключване на една държава
Европейски парламент, 2024 г.	134 партии в 24 държави	+0,110	+0,088 до +0,146
Национални избори, 2023–2025 г.	91 наблюдения „партия–избор“ в 13 държави	+0,070	+0,024 до +0,125

6. Изводи

- **Активност (H1)**
  - В EC27 регулаторна плътност с 0,10 по-висока е свързана с **3,21 процентни пункта по-ниска активност** сред регистрираните избиратели след отчитане на контекста.
- **Контекст (H8)**
  - Преди корекцията разликата е **6,83 пункта**. Политическите и институционалните характеристики обясняват част от нея, а плътността добавя умерена прогностична стойност.
- **Измерване**
  - Посоката се запазва при различните източници, включително след корекцията на българските списъци. При измерване спрямо населението във възраст за гласуване връзката отслабва и прогностичното предимство по критерия за квадратична грешка изчезва.
- **Конкуренция (H3, H4)**
  - При правила в полза на утвърдените партии по-малко нови партии преминават 0,5% от гласовете. По-слабото пренасочване на гласове между изборите дава ограничена подкрепа за стабилизиране на конкуренцията.
- **Рекламни ресурси (H5)**
  - Само сред проследените партии данните показват по-тясна връзка между предходните гласове и дела от рекламните разходи при правила в полза на утвърдените конкуренти.
- **Механизъм (H2, H6, H7)**
  - Остават недоказани приносът на отделните правила към активността, мобилизацията чрез нови партии и регулаторната реакция при спад на доверието.
- **Реформи**
  - Кратката и дългата историческа серия дават противоположни посоки. Затова сравнението между държавите не дава основание да очакваме, че премахването на изисквания за отчетност, надзор или публично подпомагане ще повиши участието.

Заключение

- **В ЕС27 по-плътната регулация на партийното финансиране е свързана с по-ниска активност сред регистрираните избиратели и с по-малко успешни нови партии.** След отчитане на контекста разлика от 0,10 в регулаторната плътност съответства на около **3 процентни пункта по-ниска активност**.
- **Достъп до конкуренцията.** При правила за разпределение в полза на утвърдените партии по-малко нови партии преминават 0,5% от гласовете. Това е съвместимо с неравен достъп до ресурси за кампания.
- **Връзка с участието.** Броят на успешните нови партии не предсказва устойчиво активността на следващите избори. Историческите сравнения също дават различни посоки след промени в правилата. Така механизмът на организационно откъсване остава недоказан.
- **Оценка на реформите.** Всяка реформа следва да се оценява по три отделни въпроса: осигурява ли средства за партийната дейност, отваря ли конкуренцията за нови участници и подпомага ли гражданското участие?

БЛАГОДАРИМ ЗА ВНИМАНИЕТО!

Стойчо П. Стойчев
Лаборатория за изборни системи и технологии
СУ „Св. Климент Охридски“

Даниела Пастармаджиева
ЮЗУ „Неофит Рилски“

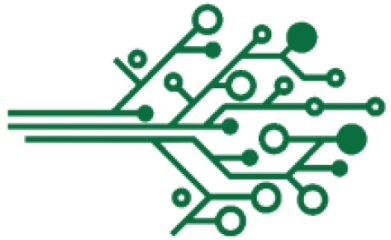

ЛИСТ

ЕДИНАДЕСЕТА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО ИЗБОРНИ СИСТЕМИ

Избори в епоха на недоверие: България и светът